

տարրերութեանը՝ նա առաջ է դալիս, նայելով թէ քաղաքակրթութեան և առաջադիմութեան հրաստիճանների վրայ կանգնած են թուրք ժողովուրդները իւրաքանչիւրը:

Թարգմ. Տ. Զաւէն

(Կը շարունակուի)

ԱՍՊԻՆՎԱՆԻ ՓԱՐՈՍԻ ՊԱՅԱՊԱՆԸ

Հէնրիկ Սենկեվիչի

I

Պանամայի մօտ, Ասպինվալի փարոսի պահապանը անհետ կորած լինելով, ենթադրում էր, որ մի փոթորկի ժամանակ, դժբաղդը փարոսի գտնուած քարաժայռի մինչև ծալքը առաջ էր գնացել ու ալիքների զոհ դարձել:

Այդ պատճառով պահապանի պաշտօնը բաց էր մնում, բայց անհրաժեշտ էր կարելիին չափ շուտով նշանակել մէկին, որովհետև նաւազնացութիւնը վտանգաւոր էր այդ կողմերում, և Նիւ-Եօրկից Պանամա գնացող նաւերը չէին կարող Մասկի-դօ-Բայի մէջ գտնուող բազմաթիւ ժայռերին զարնուելով՝ փշրուելու վտանգին ենթարկուած մնալ:

Մանաւանդ, գիշեր ժամանակ, յաճախ մառախուղը պատած է լինում այս արեւադարձային կիզիչ արեգակից տաքացած ջրերում:

Արդ, այս նաւարկութեան վտանգաւոր մասերում նաւերին ուղեցոյց լինելու ընդունակ միակ առաջնորդը Ասպինվալի փարոսն էր:

Պանամայում ապրող Միացեալ Նահանգների հիւպատոսի պարտականութիւնն էր գտնել մի նոր պահապան:

Բայց այդ պարտաւորութիւնը կատարել հեշտ չէր: Նախ պէտք էր անմիջապէս, այսինքն տասներկու ժամուայ մէջ նշանակուէր նոր պահապանը:

Եւ յետոյ անհրաժեշտ էր գտնել չափազանց լուրջ և իր

պատասխանատուութեան խորապէս գիտակից մի մարդ։ Անհնար էր ուրեմն առաջին պատահողին ընդունել և վստահել բաղդին։

Այս գործում ամենից աւելի մտահոգութիւն պատճառողն այն էր, որ ոչ մի թեկնածու չէր ներկայանում։

Փարոսի կեանքը սարսափելի տաժանելի է և անհրապոյր՝ Հիւսիսի մարդկանց համար, որոնք ծուլասէր են և մասնաւորապէս փայփայում են թափառաշրջիկ կեանքի ազատութիւնը։

Ոչ ոքի գաղտնիք չէ, արդարեւ, որ փարոսի պահապանը համարեա մի իսկական բանտարկեալ է, որ բացի կլրակիից ուրիշ օրեր չի կարող հեռանալ իր քարաժայռիցը։ Ամեն օր Ասպինվալից մի նաւ է գալիս նրա պարէնը բերելու, և անմիջապէս վերադառնում է։

Փարոսի աշտարակը շինուած է մի ակրոն (acre) տարածութիւն ունեցող ժայռոտ, փոքրիկ կղզեակի վրայ։

Պահապանը ապրում է փարոսի մէջ։ Օրուայ ընթացքում, զանազան գոյներով զրօշակներ են պարզում օդաչափի փոփոխութիւնները ցոյց տալու համար։

Երեկոյեան, պահապանը վառում է փարոսի կանթեղը. բայց դրա համար պէտք է բարձրանայ չորս հարիւր քայլ, որպէսզի հասնի աշտարակի գագաթը։ Նոյն իսկ ցերեկը, երբեմն ստիպուած է անել այդ տաժանելի վերելքը։

Հիշտ է, ուրեմն, հասկանալ թէ ի՞նչ շփոթութեան մէջ էր գտնուում Պ. Իսահակ Ֆալկոնրրիճը այս հաղուադիւտ պահապանի տեղը մարդ գտնելու համար։ Հասկանալի է նաեւ թէ ի՞նչու չափազանց յափշտակուեց, երբ անյուստալի կերպով իրան ներկայացաւ մի թեկնածու։

Ներկայացողը մի ծերացած մարդ էր, մօտ եօթանասուն տարեկան, բայց դեռ թարմ ու կայտաւ, և նախկին զինուորականի քայլուածքով։ Մազերը բոլորովին սպիտակել էին, իսկ գոյնը գաղթածինի նման պղնձագոյն էր։ Կապոյտ աչքերը վճռականապէս ցոյց էին տալիս, որ Հիւսիսի ժողովուրդներից ոչ մէկին էր պատկանում։ Հէնց առաջին բոլակից նա դուր եկաւ Ֆալկոնրրիճին։ Մնում էր միայն հարցափորձել։

—Ո՞ր տեղացի էք։

—Լեհաստանցի եմ։

—Ո՞ր տեղ էք աշխատել վերջին ժամանակներում։

—Մի տեղ, յետոյ մի տեղ, և դարձեալ մի ուրիշ տեղ։

—Փարոսի պահապանը միշտ միևնոյն տեղում մնալու է։

—Ի՞մ էլ ցանկացածս այն է, որ մնամ առանց երբեք փոխ-

ուելու։

—Ձինուորական ծառայութեան մէջ եղե՛լ էք, ձեր պատուաւորութիւնը հաստատող վկայագրեր ունէ՞ք:

Այս հարցի վրայ ծերունին հանեց զրպանից թղթեր ու մի կտոր դրոշի նմանող հին մետաքսեայ մի թերթիկ:

—Ահաւասիկ, ասաց, իմ վկայաթղթերը: Այս խաչը ստացայ 1880-ին, երկրորդ խաչը սպանիական կարիստական պատերազմում եմ ստացել. երրորդը ֆրանսիական Պատուոյ Լէգէօն է, չորրորդը ինձ ընծայուեց Ունգարիայում: Յետոյ ես պատերազմեցի Հարաւացիների դէմ Ամերիկեան Նահանգներում, ուր խաչի կամ այլ պարգևաբաշխութիւն չկայ:

Ֆայկները թղթերը վերցրեց ու սկսեց կարդալ

—Հը, Մկավինսկի՞. այս է ձեր անունը:

«Սուխնամարտի մէջ երկու դրօշակ վերցրի»

—Դուք մի քաջ զինուոր էք...

—Եւ փարոսի մի լաւ պահապան կը լինեմ:

—Դիտէ՛ք որ օրական մի քանի անգամ աշտարակի չորս հարիւր աստիճաններից պիտի բարձրանալ և իջնել: Ծունկերնիդ ուժեղ են:

—Կալիֆորնիայի ու Արևելքի մէջ տարածուող այն ընդարձակ դաշտավայրը ոտով եմ անցկացել:

—Ծովային ծառայութիւնից հասկանո՞ւմ էք:

—Երեք տարի ծառայել եմ մի կիտորոսանաւի վրայ:

—Տեսնում եմ, որ դուք ամեն մի գործի մէջ մի քիչ փորձ արել էք: Միակ բանը որ ինձ տատանուել էր տալիս՝ դա յարաւութիւն ձեր մէջ բացակայումն է: Ինչո՞ւ համար:

Ծերունին գլուխը մի քիչ խոնարհեցրեց:

—Դրա պատճառը հաւանականաբար իմ բաղձն է եղել:

—Վախում եմ որ մի գուցէ ձեր ծերութիւնը արգելք լինի փարոսի պահպանութեան համար:

—Ո՛հ պարոն, բացազանչեց խեղճ մարդը մի այնպիսի յուզմունքով՝ որ ձայնը դողդացնում էր. Հափազանց տառապանք կրեցի. ինչպէս գիտէք, շատ սոսկալի վիճակներ անցկացրի, և այս պաշտօնը պիտի լրացնէ իմ ամենաբուռն ցանկութիւնը: Ծերացել եմ, և անհրաժեշտ է որ մի տեղ վերջնականապէս հաստատուեմ: Ծառ երջանիկ պիտի լինիմ, երբ կարողանամ ես ինձ ասել—«այստեղ դու պիտի կարողանաս մնալ. վերջապէս հասել ես հանգստութեան նաւահանգիստը»: Ո՛հ, պարոն, իմ երջանկութիւնը կախուած է այժմ միայն ձեզանից: Այսպիսի մի բարեպատեհ առիթ գուցէ այլևս չի պատահի, չէ՞ որ ձեր այս պաշտօնը բացուած օրը իմ Պանամայում գտնուելը մի բաղձն է. եթէ դուք մերժէք ինձ այս վերջին ապաւէնը,

ես կորած եմ: Ես մի համեստ մարդ եմ ու այս թափառական կեանքից յոգնած, խոնջած:

Ծերունու կապոյտ աչքերը պաղատանքի այնպիսի արտայայտութիւն ունէին, որ Ֆալկոնըրիճի բարի սիրտը զգածուեց:

— Լաւ, պատասխանեց, վերցնում եմ ձեզ: Նշանակում եմ Ասպինվալի փարոսի պահապան:

Ծերունու աչքերը ուրախութեան աննկարագրելի ճառագայթով լուսաւորուեցին:

— Շնորհապարտ եմ ձեզ:

— Կարճիկ էք գնալ այսօր փարոս:

— Անշուշտ:

— Ուրեմն, ցտեսութիւն: Յիշեցէք միայն որ ամենափոքրը զանցառութիւնը ձեր ծառայութեան մէջ, անմիջապէս ձեր պաշտօնանկութիւնը կը հրաւիրէ:

— Հասկանալի է:

Նոյն երեկոյեան, հրը արեգակը Պանամայի ետեւ մայր մտաւ ու անարեւ օրուան յաջորդեց առանց վերջալոյսի մի գիշեր, տեսնուեցին փարոսի փայլուն ճառագայթները՝ որոնք, ինչպէս ամեն օր, տարածում էին իրանց լոյսը ծովի վրայ: Նոր պահապանը՝ ուրեմն, իր դիրքումն էր:

Դիշերը մեղմ էր, բոլորովին մեղմ ու լռիկ, մի իսկական արևադարձային գիշեր:

Նօսը, թեթեւ դադից գոյացած քօղի նման մի թափանցիկ մշուշ՝ օդի մէջ պար էր գալիս, ու բարձրանալով լուսնի շուրջը, կազմում էր մի գունագեղ ծիրանիի նման բոլորակ: Ծովը մեղմիկ ծփում էր, որովհետեւ ջուրը բարձրանում էր:

Լապտերը շրջապատող փոքրիկ պատշգամբի վրայ կանգնած Սկավինսկին, ներքեից նայելով՝ երևում էր որպէս մի փոքրիկ, սև կէտ: Այդտեղ նա աշխատում էր կենդրոնացնել իր մտածողութիւնները, բայց հոգին դեռ ևս այնքան յուզուած էր, որ չէր կարող հնազանդել իր կամքին: Նրան թւում էր, թո ինքը նման է մի հալածուած ու նեղը մնացած էր անասունի՝ այս անմերձենալի քարաժայռի վրայ վերջապէս գտել է ապահով ապաստանը: Վերջապէս հնչել էր ուրեմն իր հանգստեան ժամը:

Ուղղադութեան ու հանգստութեան մի անբացատրելի զգացմունքով զեղում էր հոգին, մտածելով որ աշխարհից անջատուած այս փոքրիկ կղզեակի մէջ հանգիստ ու խաղաղ ապրելով՝ կարող էր միայն վերյիշել իր թափառական կեանքի արկածները և կրած դժբաղդութիւնները:

Եւ իսկապէս, նման չէր կայմերը, կապանքը ու առա-

գաստները փոթորկի ժամանակ կորցրած նաւի՝ որի վրայ բոլոր հողմերը անսահմ ւերկում են, և որը իր կայմ ու կազմածից զրկուած լինելով հանդերձ, խնդրում, որոնում է մի ապաստան-փոթորիկների դէմ:

Եւ այժմ, այս հաստատ կայանը ապագայի բոլոր հոգսերից ազատ, անվրդով մի կեանքի յոյս էր ներշնչում նրան:

Նրա կեանքի մի քանի փոփոխութիւնների մասին Փալկոն-րրիճի պատմածները բաւական չէին պատկերացնելու նրա ամբողջ կեանքը:

Կարելի էր ասել որ մի դառը ճակատագիր նրան հալածում էր ամեն տեղ:

Հազիւ թէ մի տեղ վրանը տնկում և օջախը վառում էր, երբ մի աղիտարեւր քամի ուժգնապէս փչելով պոկում, քանդում էր վրանը ու ցրում, տանում էր վառուած օջախի կրակը:

Այնտեղ, այդ փոքրիկ պատշգամբի վրայ կանգնած՝ փարոսից լուսաւորուած ալիքների վրայ աչքերը յառած՝ վերլիշեց ամբողջ կեանքը, տառապանքի և յուզմունքի մի ամբողջ շղթայ կազմող կեանքը:

Աշխարհի չորս մասերումն էլ բոյն էր դրել: Աշխատասէր և ուղղամիտ մարդ էր, և բոլոր այն վիճակների մէջ՝ որոնց ինք՝ տիրացել էր, շատերը կարող էին հարստութիւն դիզել, բայց հակառակ բոլոր բախտաւոր նախատեսութիւնների, ամեն գործ անյաջողութեամբ էր վերջացել նրա համար: Եղել էր Աւստրալիայում ոսկու հանքերի մէջ հանքագործ, Ափրիկէում՝ մարգարտորս, Հնդկաստանում՝ կարաբինաւոր:

Կալիֆորնիայում հիմնեց մի ագարակ, բայց երաշտութիւնը քանդեց: Փորձեց Բրազիլիայի ներքին մասերի վայրերի ցեղերի հետ առևտրական գործ ստեղծել, բայց իր ապրանքատար նաւերը Ամազոնի վրայ նաւաբեկուեցին: Առանց զէնքի, համարեա մերկ՝ ստիպուեց ապրել շաբաթներով անտառում, վայրի պտուղներով անունգ ստանալով ու ամեն բոպէ կատաղի գազաններից յօշոտուելու վտանգին ենթարկուած: Հիմնեց մի դարբնոցի գործարան Ելէնա-Արկանսազում, բայց մի հսկայ հրդեհ ամեն բան, մինչև իսկ ամբողջ քաղաքը լափեց ու մոխրակոյտի վերածեց:

Ռոշէօզի լեռներում հնդիկների ձեռքն ընկաւ. կանառացիները ազատեցին նրան. կարելի է ասել հրաշքով ազատուեց մահից:

Յետոյ, Բահիայի և Բորդօի մէջտեղ երթևեկող մի նաւ նստեց: Մի կիտորսանաւ էլ վարձեց ու կիտորսութեամբ զբաղուեց, բայց երկու նաւերն էլ փոթորկի բռնուելով ծովասոյգ

եղան: Հավանալով ունէր սիգարի մի դործակալութիւն, բայց ընկերը նրան կողոպտեց տարափոխիկ հիւանդութիւնից բու-
նուած ժամանակ:

Վերջապէս հասաւ Ասպինձալ, ուր թւում էր թէ իր դժ-
բաղդութիւնները վերջ պիտի գտնէին: Որովհետեւ, ռվ կարող էր
մերձենալ աշխարհից անջատուած այս քարաժայռին, նրան
չարիք հասցնելու համար: Անշուշտ, ոչ ջուրը, ոչ հուրը, և ոչ
մարդիկ ոչինչ չէին կարող անել: Ասենք, մարդկանցից այն-
քան էլ շատ տառապելու առիթ չէր ունեցել: Յաճախ, աւելի
լաւ քան վատ ընկերների էր հանդիպել, բայց և այնպէս,
կարծես թէ աշխարհի չորս տարեւրները կատաղած էին նրա
դէմ:

Այս բոլոր դժբաղդութիւնները բացատրելու համար, յա-
ճախ նրան կրկնում էին թէ բաղդ չունի: Վերջի վերջոյ նա ե-
կել էր այն հաւատքին, որ ճակատագիրը անընդհատ իրան
հալածելու է ամբողջ կեանքումը: Սակայն, երբէք չվհատուեց-
հնդկիկ համբերութիւն ու տոկունութիւն ունէր:

Այս մարդը՝ որ շատ անգամ դիմազարաւել էր մահը, երե-
խայի փափուկ սիրտ ունէր, որովհետեւ կրել էր մարդկային
բոլոր ցաւերը:

Կուբայում տարածուած տարափոխիկ հիւանդութեան ժա-
մանակ ինք էլ վարակուեց, որովհետեւ փր ունեցած խիճինի ամ-
բողջ պաշարը բաժանել էր բոլոր հիւանդներին:

Ապագայի համար զենեցած գերագոյն հաւատքը միայն
պաշտպանում էր նրան: Ձմեռները անցկացնում էր ամառուայ
համար ծրագիրներ կազմելով, ծրագիրներ՝ որոնց յաջողութեանը
միայն ինքն էր հաւատում: Բայց գալիս էր ամառը, անցնում էր
և ձմեռը, և Սկավինսկին ծերանում էր առանց վիճակը բարեփո-
խուելու: Այնուամենայնիւ սկսել էր կորցնել իր տիտանական
էներգիան, ու ծերունի խստասիրտ զինուորը՝ ոչ մի բանի չյանգե-
լով, լալիս էր ունայնութեան համար: Յետոյ, հայրենիքի կարօտը
տիրեց այս մարդու զգացումներին. մի ծովածիճառի տեւքը,
լեռան ձիւնը, մի մեղամաղձոտ նուազածութիւն, ամեն ինչ յի-
շեցնում էին նրան հայրենիքը ու ծնեցնում էին նրա մէջ իդէ-
ալական խաղաղութեան ըոյ՛նը:

Այս թափառական ու անընակարան մարդը այժմ երազում
էր մի խաղաղ, հանգիստ անկիւնի մասին՝ միայն, մի վերջին
անկիւնի՝ ուր կարողանար հանգստութեամբ սպասել մրկակից
կեանքի վերջին օրերը:

Եւ, այդ երազուած վայրը, այդ խաղաղութեան բոյնը մի
օրուայ մէջ գտնելը այնպիսի երանութիւն էր, որին չէր կա-

որդանում հաւատարմ Ծարածութեան վրայ տիրապետող այս օղակառոյց պատշգամբի վրայ ամբողջ ժամերով կանգնած մընում էր: Թւում էր իրան՝ թէ սառչին անգամն էր տեսնում ծովը, որովհետեւ կարողանում էր դիտել ամեն հոգսերից ազատ, հանգիստ հոգով:

Փարոսի կանթեղը իր լայն եռանկիւններից մոայլ գիշերուայ մէջ արձակում էր ակնախտիդ ճառագայթներ: Բայց ծերունու աչքերը գնում, կորչում էին այդ լուսարձակ տարածութիւնից դէնը՝ խորը մթութեան, և հեռւն՝ խորհրդաւոր, բաց ծովու մէջ:

Երկար ակիքները՝ մէկը միւսի յետևից, գալիս փշրւում էին աշտարակի ստորոտում, և, ամբողջովին փրփրայոյզ, յետ էին ցայտում, ճառագայթող եռանկիւնի ամբողջ լուսազեղի մէջ: Զուրը հետզհետէ աւելի բարձրացաւ, ու ծովի մեծադղորդ ձայնը աւելի ուժգին որոտաց: Կարծում էր թէ լսում է թնդանօթի որոտը կամ մեծ անտառի շառաչը և կամ մի հսկայ ամբոխի խուլ ու երկարատեւ մունչիւնը: Վերջապէս քամին բարձրացաւ և փարատեց մշուշը, որպէսզի երևան գան սպառնալից, սև ու խոշոր ափերը՝ որոնք ծածկեցին ամբողջապէս լուսինը: Հովը արեւմուտքից աւելի սաստիկ էր փչում, ակիքները աւելի կատաղութեամբ գալիս փշրւում էին քառաժայռի վրայ՝ փարոսը իր յատակից սասանեցնելով:

Հեռւն, բաց ծովում, փոթորիկը սաստկանում էր սանձարձակ:

Շատ հեռւն, մի փոքրիկ, կանաչորակ լոյս երևաց. դա մի լապտեր էր, մի ճրագ՝ մի նաւի կայմի վերևում: Նաւը նախ առաջացաւ դէպի աջ, յետոյ յանկարծ շուռ տուեց դէպի ձախ:

Սկավինսկին իջաւ իր սենեակը:

Դուրսը՝ կատաղաբար կոծում էր փոթորիկը, և այդ մոլեգնած ծովի վրայ՝ այդ նաւը կուռւմ էր քամու, ակիքների և մթութեան դէմ:

Աշտարակում ամեն ինչ խաղաղ էր: Հաստատ ու հաստ պատերից հազիւ թէ լսելի լինէր ակիքների կատաղի շառաչիւնը: Պատից կախուած ժամացոյցի կանոնաւոր տիկ-տակ հնչիւնի ազդեցութեան տակ, քնեց յոգնած ծերունին՝ որ արդէն քնաթաթախ օրօրւում էր:

Նաւաստիները մէջ այն հաւատքը կայ, թէ, երբեմն, զիշեր ժամանակ, բաց ծովի մէջ, լսում են ձայներ, և այդ ձայները որոշ կերպով իրանցից ամեն մէկի անունը տալով կանչում են:

Գուցէ մարդիկ էլ, երբ ծերանում են, լսում են այդպիսի ձայներ, միայն այն տարբերութեամբ, որ ծերերի լսած ձայները գալիս են մի այլ, աւելի խորունկ, աւելի խորհրդաւոր աշխարհից:

Փարոսը Սկավինսկիի համար եղել էր մի գերեզման: Ոչինչ այնքան միօրինակ չի կարող լինել, որքան կեանքը մի փարոսի մէջ: Եթէ մի երիտասարդ համաձայնուի ընդունել այդ ծառայութիւնը՝ հէնց որ ծանօթանայ նրա կեանքին, չի կարող երկար ժամանակ մնալ այնտեղ:

Փարոսի պահապանները՝ առհասարակ, հասակաւոր և իրանց մտածմունքների մէջ ամփոփուած, մեղմադձոտ մարդիկ են լինում: Եթէ՝ մի ո՛ր և է փարոսի պահապան՝ բաղդի բերմամբ, թողնի փարոսը և վերադառնայ մարդկանց մէջ, նրա քայլուածքը այնպէս է լինում, որ կարծես թէ մի ծանր ու խորքնից նոր է դարթել:

Երկնքի ու ծովի մէջտեղ, մարդկային հոգին՝ երկու մեծ անհունութիւններից ջախջախուած, կորած է զգում իրան: Փարոսի միօրինակ, մեքենայական աշխատանքը մարդուն չի դուրս բերում այն խորը մտախոհութիւնից՝ ուր յամառաբար թաղուելով նա ախորժ է զգում: Օրերը սահում, անցնում են այնպէս՝ ինչպէս ջերմեռանդ մարդու մատերի տակից աղօթհամբիշի հատիկները:

Բայց Սկավինսկին իրան այնքան երջանիկ էր համարում, որ կեանքումը երբէք այդպիսի երանութիւն չէր զգացել:

Առաւօտ կանուխ, արշալուսին վեր էր կենում, նախաճաշում էր և մաքրում էր մեծ կանթեղի ապակիները: Այդ ժամանակ, աշտարակից դուրս ցցուած պատշգամբի վրայ նրստած՝ աչքերը յառում, շուտ էր ածում ջրի անհունութեան վերայ, առանց երբէք ձանձրանալու այդ տեսարանից.

Երբեմն, նաւերի սպիտակ առագաստները լիքը քամիով ուռած՝ հեռուից փայլում էին, ինչպէս ծովի թռչունները ականախտիդ արեգակի տակ: Աւելի հեռուն, խոշոր նաւեր. դուզահեռական ուղղութեամբ անցնում էին մէկ մէկու յետևից: Կարմիր խաւիսանիշը՝ որ ցոյց է տալիս նեղուցի մուտքը, խոշոր ալիքների վրայ օրօրւում էր: Ամէն կէս օրից յետոյ, սպիտակ առագաստների մէջ երևում էր մի երփներանդ ծուխ. դա՛ Նիւ-Եօրկից եկող մի մեծ շոգենաւ էր, որ ճանապարհորդներ էր տեղա-

փոխում մինչև Ասպինվալ՝ թողնելով իր ետևից մի փրփրալից շաւլ՝ դէ։

Պատշգամբի միւս կողմիցը, Սկավինսկին շատ լաւ էր տեսնում Ասպինվալը և նրա ետևն նաւահանգիստը՝ իր նաւակայմերի անտառոֆն ու ամեն տեսակ նաւակներովը՝ նաւահանգստից մի քիչ դէնը. անմիջապէս յետևի կողմում, քաղաքի սպիտակագոյն տները և աշտարակները յստակ կերպով անդրացում էին թափանցիկ երկնքի մէջ։

Այս բարձրութիւնից դիտելով, տները նմանում էին ուրուրների բոյների, նաւերը խեցիների՝ և քնակիչները փոքրիկ, սև կէտերի, որոնք ալեծփում էին քաղաքի մեծ պողոտաների խճուղու վրայ։

Վաղ առաւօտեան, արեւելեան քամին բերում, հնչեցնում էր այս ծովային քաղաքի խառնիճաղանձ աղմուկը, ինչպէս և շոգնաւերի սուր սուլոցը մինչև փարոսի ստորոտները։

Երեկոյեան ժամը վեցին, նաւահանգստի շարժումը, կեանքը դադարում էր։ Այդ ժամանակ փարոսից այնպէս էր երևում, որպէս թէ խեցիները գնում, թաքնւում են ժայռերի խոռոչներում, և ալիքներն անգամ թւում էին թէ ծուլաբար մեղմանում, հանգստանում էին։ Յամաքի, ծովի, աշտարակի վրայ միանգամայն տարածւում էր խաղաղութիւնը՝ մի մեծ բարեբար հովանիի նման։

Այդ ըրպէին էր, որ ծերունուն պատում էր մի տեսակ քաղցր մեղամաղձոտութիւն, և այդ ժամանակ միայն զգում էր նա, թէ որքան հեշտաւէտ է այնքան ցանկացած ու երազած այս հանգստութիւնը։ Այն սոսկ մտածումը թէ այդ հանգստութիւնը մշտապէս պիտի լինի իր համար, մեծ երջանկութիւն էր պատճառում։ Այլ ևս ոչինչ չուէր ցանկանալու։

Սկավինսկին խորասուզուած էր իր երանութեան մէջ և միևնոյն ժամանակ ինք իր վրայ վստահութիւն ունէր։ Եթէ մարդիկ տներ են շինում անկարների համար, մտածում էր, ինչո՞ւ համար Աստուած չպիտի կատարէր, ըստ իր ընտրութեան, այդ անկարների Դաբրիէլեան հրաւէրը։

Ծերունին հետզհետէ վարժուեց իր աշտարակին, լապտերին, աւազակոյտերին և միայնութեանը։ Շատ շուտով սկսեց սիրել սպիտակ թռչուններին, որոնք թաքնւում էին ժայռի փռեկութիւնների մէջ և երեկոյեան պառկում, քնում էին փարոսի տանիքի վրայ։ Իրան սովորութիւն դարձաւ հացի փշրանք և կերակրի մնացորդներ նետել այդ թռչուններին, և ամեն անգամ որ փշրանքներ ու կերակրի մնացորդներ զցում էր՝ սպիտակ թևերի մի իսկական ամպ շրջապատում, պաշարում էր նրան։ ու
Օգոստոս, 1905.

ծերունին այս թռչունների մէջտեղ քայլում էր, ինչպէս հովիւը իր հօտի մէջտեղ: Երբ ծովը տեղատուած ու հանդարտ էր, զանում էր այնտեղ սատափաւոր խեցինե՛ր՝ որոնք մնում էին այնտեղ ալիքների յետ քաշուելու ժամանակ: Գիշերները, լուսնեակ գիշերներին, երբեմն գնում էր հաւաքելու ձկնիկներ ժայռերի պատուածքների այն տեղերից՝ ուր ծովը բուրբոն վին չէր քաշում:

Այն աստիճանին հասաւ, որ ծերունին սկսեց պաշտել իր քարաժայռը, այս փոքրիկ, անծառ ու անհովանի կղզեակը՝ որի վրայ միայն մի քանի ծովային տունկեր էին բուսնում, և որոնք սակայն արձակում, սփռում էին արբեցուցիչ բուրմունք: Կէս օրերից յետոյ, պայծառ եղանակներում, փարոսից տեսնւում էր ուռճաղարդ պարանոցը: Պարանոցի հարուստ բուսականութիւնը մի տիտանական, վեհաշուք պարտէզի տպաւորութիւն էր թողնում Սկավինսկու վրայ: Նարգիլակենիների թուխ թաւուտը՝ խառնուած մեծ բանանիների հետ, ճիշտ Ասպինվալի տների յետեր ընկած ահագին ծառատունկեր էին կազմում:

Աւելի հեռուն, Պանամայի ու Ասպինվալի մէջտեղ տարածւում էր մի ընդարձակ անտառ, որի վրայ սաւառնում էր ամեն առաւօտ և երեկոյ մի ոսկեգօծ ու թափանցիկ մառախուղ: Սա մի իսկական արեւադարձային անտառ էր՝ որի ծայրը հասնում էր մինչև անշարժ ծովը, և որ լիքն էր վայրի կինճերով, արմաւենիներով, կաթի ծառերով, խժենիներով և վիթխարի երկաթի փայտի ծառերով: Իր ծովային դիտակներով, ծերուկը կարող էր տեսնել ոչ միայն բանանիների խոշոր տերէները, այլ նաև կապիկների լեգէօնները, թութալիների, փայլուն թռչունների անթիւ, անհամար բազմութիւնը՝ որ յանկարծակի բարձրանալով, թռչելով օդի մէջ, կազմում էր դալարախիտ բուսականութեան վերևը մի ծիրանի դօտի:

Սկավինսկին լաւ էր ճանաչում այդ տեսակի անտառները, որովհետև, Ամազոն նաւի նաւաբեկութիւնից յետոյ շաբաթներով թափառել էր նոյնպիսի թուխ անտառներում: Նա ծանօթ էր այդ անտառներում թաքնուած վտանգներին: Գիշեր ժամանակ, յաճախ լսել էր իր շուրջը ինձերի մռնչիւնը և տեսել էր ամենի օձեր՝ բաղեղների նման, ծառերին փաթաթուած: Տեսել էր այն առ երկոյթս խաղաղ ու հանգիստ լիճերը՝ որոնց մէջ ապրում էին անկուշտ կոկորդիլոսներ: Այնտեղ, խոշոր մեղրակներ՝ որոնք մարդու արիւն են ծծում, և հսկայ սարդեր՝ նուազագոյն վտանգներն են, որոնք թաքնուած են ամեն մի տերեւի տակ: Այդ սոսկալի միջավայրերում տառապել ու պայ-

քարել էր, իսկ այժմ, իրաւիսի հանոյքով իր աշտարակի բարձունքից դիտում էր այն մեծ անտառը՝ որի թակարդներին այլևս ոչինչ չունէր վախենալու։ Իր փարոսի մէջ ազատ էր ամեն վտանգից։

Կիրակի օր, մի քանի ժամուայ համար թողեց պաշտօնատեղին։ Հագաւ իր փարոսի պահապանի յատուկ կապոյտ համազգեստը ու կրծքին վրայ շար ի շար կախ տուեց ունեցած բոլոր պատուանշանները։ Արեւարդ գլուխը մի առանձին հպարտութեամբ էր բարձրացնում, երբ եկեղեցու դռան մօտ դադարածինները արմնջում էին. «Փարոսի մի պատուական պահապան ունենք, որ նոյնպէս ուղղափառ դաւանանքից է»։ Պատարագից անմիջապէս յետոյ, ուղղակի վերադառնում էր իր ծառայութեանը, ու այդ դէպքում զգում էր իրան երջանիկ, որովհետեւ տեսնում էր որ ցամաքը այլևս իր համար, ոչ մի հրապոյր չունի։ Նոյն օրն իսկ կարդում էր քաղաքից գնած սպանիական լրագիրը և կամ Նիւ-Յօրկ-Հերալտը, որ տալիս էր իրան Ֆալկոնբերիշը, և որի մէջ ազահարար փրկւո՜ւթում էր Հին Եւրոպայից լուրեր։

Այս խեղճուկ սիրտը՝ այս փոքրիկ քարածառի վրայ, անջատուած աշխարհի մի հեռաւոր մասից, բաբախում էր սակայն իր ծննդական հայրենիքի համար։

Երբեմն, երբ նաւը բերում էր պաշարեղէնը, իջնում էր ծովափ և մի բիշ խօսակցում էր նաւատէր Զոնսընի հետ։ Բայց այդ սովորութիւնը կամ ցանկութիւնն էլ երկար չտևեց. սկսեց վայրենանալ ու դադարեց քաղաք գնալուց։ Այլ ևս լրագիր չէր կարդում և Զոնսընի հետ քաղաքականութեան մասին չէր խօսում։

Այսպէս անցան շաբաթներ ու շաբաթներ. իր գոյութեան միակ ապացոյցն այն էր, որ աներևոյթանում էին ամեն օր ծովափի վրայ դրուած պաշարեղէնները, և որոշեալ ժամին փարոսի լոյսը վառուում էր։ Ըստ երևոյթին, աշխարհը կատարելապէս անտարբերութեան էր մատնուել ծերուկի համար։

Նեղսրտութիւնից ամփոփւում էր արդեօք իր հոգու խորքը, հայրենիքի բուռն կարօտի մէջ։ Ո՛չ, որովհետեւ կատարելապէս համակերպուել էր բաղդին, ընտելացել էր այն մըտքին, թէ մնալու է այդտեղ մինչև մահը և մոռանում էր որ այդ քառածայրից դուրս ուրիշ բան կայ։

Օրէցօր կորցնում էր անհատականութիւնը՝ որ ձուլւում էր կամաց կամաց ամեն կողմից իրան շրջապատող երկու վեհապանծ անհունութիւնների մէջ։ Անգիտակցութեան, անզգայութեան վիճակին էր ենթարկւում։ Հետզհետ-

տէ միստիքական էր դառնում: Իր յստակ ու կապոյտ աչքերը մանկական արտայայտութիւն էին ստանում, և յաճախ աչքերը հեռուն յառած՝ մնում էր հոգեզմայլութեան մէջ խորասուզուածի նման:

Մի առանձին հեշտանք էր դրում ընութեան այս անբաւ գաղտնիքի մէջ փաթաթուել, ծածկուել այնպէս՝ ինչպէս մետաքսեայ ու հեղգ անկողնի մէջ. ու այս կիսաքուն վիճակի մէջ գտնում էր մի մեծ հմայք, մի տեսակ կիսամեռ անմահութիւն

.

III

Բայց հասաւ զարթնումի ժամը....:

Մի օր, երբ շոգնաւը բերել էր պաշարը, Սկավինսկին ցած իջաւ աշտարակից և տեսաւ որ իր սովորական նպարեղէն պաշարի կողքին կայ և մի խնամքով կապոտած ծրար: Այս կապոցը կրում էր Նիւ-Եօքի պոստատան նաժականդրոյն ներք և իր հասցէն՝ խոշոր տառերով. «Skavinski—Esq.—re»:

Մի առանձին հետաքրքրութիւնով ծերունին կտրեց կապոցի թելերը և մէջը գտաւ գրքեր: Այդ գրքերից մէկն առաւ ու բաց արեց: Ձեռները սկսեցին դողալ յուզմունքից ու ստիպուեց աչքերը սրբել, որպէսզի կարողանայ աւելի լաւ տեսնել: Կարծում էր թէ երազում էր, այնքան անսպասելի էր լեհերէն լեզուով գիրք ստանալ այդ կղզիացեալ, հեռաւոր օտարութեան մէջ. և իսկապէս գրքերը լեհերէն էին: Ի՞նչ էր նշանակում այս, ո՞վ կարող էր զրկած լինել:

Ձէր կարողանում յիշել, որ այդ պաշտօնի գլուխն անցնելու սկզբի օրերում, կարդացել էր «Հէրալդ» անուն լրագրում, թէ լեհական մի ընկերութիւն էր կազմուում: Այդ լուրը կարդալուն՝ անմիջապէս ուղարկել էր ընկերութեան իր ուժիկի կէսը. ընկերութիւնը իր շնորհակալութիւնը արտայայտելու համար ուղարկել էր նրան այս գրքերը, որոնք հառան իր ձեռքը, սովորական ուղիղ գծով:

Առաջին բովեում, ծերունին չէր կարողանում յիշել այդ անցքը: Լեհական լեզուով գրքեր Ասպինվալում, այս փարոսի վրայ, այս միայնութեան մէջ. սա մի արտակարգ բան էր, մի տեսակ հրաշք իր համար: Պահիկ մի նստեց ու աչքերը փակեց, ենթադրելով՝ որ եթէ բաց անի, ամեն ինչ պիտի աներևոյթանայ իբրեւ երազ:

Սակայն, կապոցը, բաց գիրքը միշտ առաջն էր և արե-

գալի ճառագայթովը աւելի ևս լուսաւորուած: Գիրքը վերցընելու համար ձեռքը երկարելիս՝ ստիպուած էր զսպել սրտի բարախուսները. բաց արած գիրքը բանաստեղծութեան գիրք էր. առաջին երեսի վրայ երևում էր գրքի անունը՝ և նրա վերևում, հեղինակի անունը:

Սկավինսկիի համար անծանօթ չէր հեղինակի անունը: Դեռ 1830-ին, Պարիզում կարդացել էր նրա բանաստեղծութիւնները: Միգիլիեվիչի, լեհական ամենամեծ բանաստեղծի հեղինակութիւններիցն էր գիրքը:

Ամերիկայում իրան պատահած բազմաթիւ արկածների միջոցին յաճախ էր պատահել հայրենակիցների, բայց երբէք չէր գտել լեհերէն գիրք:

Առաջին երեսը շուռ տուեց ամենաբուռն հետաքրքրութիւնով: Իրան թւում էր, թէ այս մենաւոր ժայռի վրայ մի ինչ որ ծանր դէպք է տեղի ունենալու:

Այդ ըոպէում ամեն ինչ խաղաղ ու լուին էր:

Ասպինվալի զանգակները հնչեցնում էին երեկոյեան ժամը հինգը: Յստակ, պայծառ երկնքում ամպի հետք անգամ չէր տեսնոււմ, միայն կարելի էր նշմարել մի քանի որորներ, որ թռչկոտում էին ժայռերի ետևում: Ովկէանը թւում էր թէ քրնած է. կոհակները անփութօրէն տարածւում էին աւազի վրայ: Հեռուն, Ասպինվալը՝ իր սպիտակ տներով, թւում էր թէ հանգստանում է: Իսկապէս, այս մեծ, վեհ հանդարտութիւնը մի ինչ որ հանդիսաւորութիւն ունէր:

Այս հանդիսաւոր լուսթեան մէջ, յանկարծ լուսեց ծերունու դողդոջացող ձայնը, որ կարդում էր շատ բարձր, կարծես կամենալով այդպէս աւելի լաւ հասկանալ կարդացածը:

«Դու իմ ամբողջ կեանքս ես, ո՛վ իմ ծննդեան հայրենիքը Լիթվանիա:

«Քեզանից հեռու ֆնացած զաւակը միթէ չի գնահատում քո հրաքանչ զեղեցկութիւնը աւելի՝ քան թէ իմ այս օրուայ դէպի բեզ տածած բուռն խանդաղատանքի ու համակրութեան չափը

Սկավինսկիի ձայնը թուլացաւ, տառերը սկսեցին իր աչքի առաջ պար գալ: Մի մեծ հառաչանք թռաւ նրա ճնշուած կրծքից: Միտը սաստիկ բաբախում էր, ձայնը թրթրում էր և կոկորդը սեղմւում մկանունքների ցնցումով: Այնուամենայնիւ, ինքն իրան զսպեց ու շարունակեց կարդալ:

«Իհպի քեզ եմ դարձրել իմ արտասուակից աչքերը, ո՛վ իմ սուրբ Հայրենիք:

«Ես այժմ կազդուրուած՝ իմ հաստատ քայլերը կ'ուղղեմ դէպի քո օրհնեալ հողը»:

«Շնորհապարտ եմ քեզ, Աստուած իմ, որ ինձ նոր ոյժ տուեցիր, որպէսզի կարողանամ գործ դնել իմ ծննդական հայրենիքի համար

Ակամայ, արտասուքով ողորուեցին աչքերը և անկարող եղաւ աւելի երկար դիմադրել սիրտը ճշող սաստիկ յուզումին: Հեկեկալով գետին փռուեց ու ալեզարդ մազերը խառնուեցին ծովի աւազների հետ:

Քառասուն տարուց ի վեր չէր տեսել իր երկիրը և երկար ժամանակից ի վեր հայրենիքի մասին հչ մի լուր չէր ստացել: Այժմ, ամենաքաղցր յիշատակները զարթնում էին նրա մէջ, ծովերով բաժանուած հեռու, մի օտար երկրում, որ անշատում էր նրան իր սիրելի ու գեղեցիկ բնաշխարհից:

Դժբաղդութիւնը չէր որ հոսեցնել էր տալիս արտասունքները, այլ մի յանկարծահաս, անսահման խանդաղատանք՝ որ գրաւում էր իր ամբողջ էութիւնը և որի առաջ ամեն ինչ չքանում էր:

Ամենասիրեցեալ հայրենիքից ներողութիւն էր խնդրում, որ ինք օտարութեան մէջ էր ծերացել և այնքան պինդ էր կապուել այս մենաւոր ժայռին, որ մինչև անգամ իր հայրենիքի յիշատակը մոռացութեան էր մատնել: Բայց այդ յիշատակը՝ որպէս հրաշք կանգնել էր նրա առաջ, և ճշուած կուրծքին մէջ սիրտը մղկտում էր ուրախութիւնից:

Ժամեր էին անցնում և նա անշարժ մնում էր այնտեղ: Որորները թռչկոտում, անց ու դարձ էին անում իր շուրջը և աղեկաւոր, փոքրիկ ճիւղեր էին արձակում, որովհետև սարսափահար էին լինում տեսնելով՝ որ իրանց վաղեմի բարեկամը կատարեալ անշարժութեան մատնուած ու անտարբեր է դէպի իրանց:

Սակայն հասել էր նրանց հանգստութեան ժամը: Իրանց սպիտակ թևերը ծերունու գլխին մեղմիկ հուպ տալով ամպհովանի կազմեցին: Այդ ժամանակ նա վերկացաւ մի քիչ հանգըստացած, բայց աչքերը մատնում էին իր ներքին յուզմունքը:

Նաւից ստացած ամբողջ պաշարը թափ տուեց թռչունների առաջ, ու նրանք ուրախութեան աղաղակներ բարձրացնելով թռան, հեռացան: Մերունին վերստին ձեռք առաւ դիրքը:

Արեգակը հասել էր արդէն Պանամայի պարտէզների և անտառների վրայ, կամաց կամաց աներևոյթանում էր պարա-

նոցի ետեւը՝ միւս ուկրաինացի մէջ։ Ատլանտեանը դեռ ևս ուղղորւած էր սակայն լոյսի մէջ։

Ակաւիւնսկին շարունակեց ընթերցումը.—

«Տօնը, այժմ, իմ հրազէզ հոգին դէպի այն զառիթափ անտառները և դալարախիտ դաշտերը»

Վերջապէս, մուծը պատեց և այլ ևս չի կարողացաւ որոշել տառերը։ Այդ ժամանակ, ծերունին գլուխը մի ժայռի յենեց, փակեց աչերը, և «խանդավառ հոգին փոխադրուեց այն դալարագեղ դաշտերի մէջ»։ Վերստին տեսաւ իր երկրի հիասքանչ երկկնքը և հայրենի գեղատեսիլ գաւառները։ Նշմանները սօսափունը թրթռում էր իր ականջին, անտառների ակերբը մեղմիկ մըմնջում էին նրա մօտ։ Տեսնում էր օրհնեալ երկրի ամեն մի անկիւնը, և այդ ամենը զարթեցնում էր իր մէջ ամենաքաղցր յիշատակներ. անտառները, գիւղերը, անդադադանները, մեծամեծ դաշտերը,—ճհ. այո, յիշում էր այդ ամենը, յիշում էր ամեն ինչ առանձին հմայքով։

Գիշեր էր արդէն։ Այն ժամին, երբ փարոսի լապտերը պարտաւոր էր իր հետազօտիչ ճառագայթները սփռել ծովի մթութեան վրայ, փարոսի պահապանը գտնուում էր շատ հեռու՝ իր ծննդական հայրենիքում. ալեգարդ գլուխը կրծքին վրայ խոնարհած՝ երազում էր... Պատկերները մէկը միւսի յետեից անցնում էին առջևից։ Չտեսաւ միայն այն տունը՝ ուր ծնունել էր, որովհետև պատերազմը քանդել էր նրան իր մեկնելուց առաջ։ Չտեսաւ նոյնպէս հօրն ու մօրը՝ որոնք մեռել էին, երբ ինք շատ փոքր երեխայ էր. բայց գտաւ հայրենի գիւղը այն դրութեան և տեսքի մէջ, ինչպէս թողել էր մեկնած օրուայ երեկոյեան. տները նոյն շարք ու գծի վրայ իրանց լուսաւորուած պատուհաններով՝ ցանկապատը, ջրաղացը, գիւղի երկու ծայրերին գտնուող լճակները, և ամբողջ գիշերուայ ընթացքում շների հաջորդ։

Ինքն իրան վերստին տեսնում էր իւր լան այնպէս՝ ինչպէս եղել էր, երբ մի երեկոյ վիճակուել էր իրան գիւղի պահապանութիւնը։ Գիշերուայ մէջ լսում էր գինետան երգերը, ուր կամ պարում և կամ ծիծաղում էին. որոշում, լըսում էր իր սրի շաչիւնը սալայատակի վրայ, երբ ձիւ վրայ երկար մնացած լինելով՝ ցած էր իջնում մի ինչ հանգստանալու համար։ Այսպէս ժամերը սահում էին. ապա մի անթափանցիկ մշուշ սկսում էր ծածկել նրա տեսողութիւնից. դաշտերն ու անտառները և իսկոյն լսում էին թռչունների առաւօտուայ դայլալիկը։ Գիշերը զով ու հանդարտ էր, մի իսկական

գիշեր Լեհաստանի Շոճինների սօսաւիւնը յիշեցնում էր ծովափի շփ շփ շոուլը։ Արեւելքում երեւաց մի պայծառութիւն՝ որ ցրւում էր մառախուղը. աքաղաղները սկսեցին ցանկերի ետեից միմեանց ձայն տալ, մի ազարակից միւսը միմեանց պատասխանել. արագիւնները թռչում, անցնում էին շատ բարձրից։ Իւհլանը նոր սիրտ առաւ, յիշեց որ երէկ մէկը իրան ասել էր, թէ յաջորդ օրը իբր թէ պատերազմ է տեղի ունենալու, և մտածում էր թէ ինչպէս ուժեղ կռիւ են մղելու, ու այս մտածման միջոցին իր երիտասարդական արիւնը եռում էր հաւկառակ գիշերուայ ցրտին։ Բայց մառախուղը անհետացաւ. անտառները երևան գալով ցցուեցին իր տեսողութեան առաջ. ահա տները, ջրաղացը, մեծ կաղամախները... Ի՞նչ թանկագին երկիր, այնքան գեղեցիկ առաւօտեան վարդազոյն լուսազարդի մէջ։ Ո՛հ, միայնակ, միակ Հայրենիք...

Յանկարծ, մի խիստ ձայն ուղղուեց Սկավինսկուն.

— Ի՞նչպէս, դժբախտաբար էք. վեր կացէք։ Ի՞նչ է պատահել։

Ծերունին բաց արեց աչքերը և զարմանքով նայեց իր առաջ կանգնող մարդուն։ Իր երազի վերջաւորութիւնը խառնւում էր իրականութեան հետ. սակայն երազը անհետացաւ և նա ճանաչեց իր առաջ կանգնող Ջոնսընին։

— Ի՞նչ կայ, հիւանդ էք, հարցրեց Ջոնսըն։

— Ո՛չ։

— Դուք չվառեցիք այս գիշեր փարոսի լապտերը, որի պատճառով պէտք է թողնէք ձեր պաշտօնը։ Սէն-Փէրմէնից եկող մի նաւ խարաղների վրայ նաւաբեկուեց, և ի մեծ բարեբաղդութիւն ձեզ, ո՛չ մի մարդ չխեղդուեց, թէ չէ, դատաստանի կ'ենթարկուէիք։ Եկէք ինձ հետ, պէտք է որ ձեզ իմ շոգենաւով տանեմ, մնացածը կ'իմանաք հիւպատոսարանում։

Ծերունին գունաթափուեց. արդարեւ, մոռացել էր վառել լապտերը

.

Մի քանի օր յետոյ, Ասպինվալից Նիւ-Եօրկ գնացող շոգենաւի վերնայարկի վրայ տեսան Սկավինսկուն։ Խեղճ մարդը կորցրել էր իր պաշտօնը։

Իր առաջ բացւում էին նոր, անծանօթ ճանապարհներ։ Ծակատագրի քամիներից մի անգամ ևս քշուած, վտարուած տերեւիկ, ուր պիտի գնաս վերջապէս գտնելու քո վերջին կայանը։

Ծերունին շատ էր ընկճուել այդ վերջին մի քանի օրերի դժբաղդութիւնից. բոլորովին կքած էր երեսում, և եթէ աչքերը

տարօրինակ փայլատակում էին, դա նրանից էր որ իր կեանքի այս նոր ուղու վրայ, իր կրծքին պինդ սեղմած պահում էր իր սիրելի գիրքը՝ Երբեմն, երբեմն, աւելի պինդ էր սեղմում գիրքը սրտին, կարծես վախենալով որ մի գուցէ զրկեն նրան իր Հայրենիքից:

Թարգմ. Աստու

ՔՆՆԵԿԱՑՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՄԸՑԵՆԱԽՍՈՒԹԻՒՆ

Լեւոն Նանասյանան, «Զաքարիա Չազեցու օրեր», պատմական վէպ (849—889), գինն է 1 ր. 255 երես:

Մեր պատմական վէպերի աղքատիկ շարքի մէջ մտնելու է նաև «Զաքարիա Չազեցու օրերը», որի առաջաբանի մէջ սպրտած երկտողից իմանում ենք, որ այդ վէպը գրուած է հայ գեղջուկի համար, որը «ներողամտութեամբ կը վերաբերուի դէպի մեր (հեղինակի) թերութիւնները»:

Առաջնորդուելով այս տեսակէտից պ. Սանսանամեանը պէտք է ձգտէր՝ իր գրուածքը մատչելի և ղեւերմբոնելի դարձնել գեղջուկ ընթերցողին, այն ինչ 254 երեսների խորդուբորդ նախադասութիւնների երկար շարանը, համեմուած կարճ ու զիւ ածականներով, նորագոյն և նորածին բառերի անտեղի կուտակումով՝ յուսահատութեան չափ ծանրատաղտուկ (հեղինակի սիրած բառն է) կը բերեն նոյն իսկ գրածով ընթերցողին: Իսկ մեր գիւղացին պ. Սանսանամեանի վէպից մի բան քաղելու համար, ձեռքին պէտք է ունենայ մի բառարան՝ մատենադարանական քունջ ու պուճախից հանած ու այստեղ-այնտեղ խցկած անազնաղորդ բառերը հասկանալու համար:

Իբրև նմուշ. սիրասնունդ, սիրատունկ (գաւակս), սեամ, ահագնաղորդ, խուժաղուժ (ժամանակներ), ընդոստախօս, ընդ ունայնապարծ, առաքել (փոխ. ուղարկել), վաղվաղակի, դաւաղրուժ (1), վրդովագին, տոռներով, յուրով, յողորդախօս, յա-